

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΚΟΥΤΣΟΛΙΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΤΑΖΗΣ

ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγές αριθ.54608/09 και 54590/09)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

22 Σεπτεμβρίου 2015

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική υπό τις προβλεπόμενες στο άρθρο 44 παρ.2 της Σύμβασης προϋποθέσεις. Ενδέχεται να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Κουτσολιόντος και Πανταζής κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Πρώτο Τμήμα), συνεδριάζοντας σε τμήμα με την ακόλουθη σύνθεση:

Andras Sajó, Πρόεδρος

Khanlar Hajiyev,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος,

Erik Mose, Δικαστές,

και André Wampach, Αναπληρωτής Γραμματέας Τμήματος,

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο την 1^η Σεπτεμβρίου 2015,

Εκδίδει την παρακάτω απόφαση, η οποία ελήφθη κατά την ως άνω ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη με δύο προσφυγές (αριθ.54608/09 και 54590/09) στρεφόμενες κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, δύο υπήκοοι της οποίας, οι Κοι Βασίλειος Κουτσολιόντος και Σπυρίδων Πανταζής («οι προσφεύγοντες»), προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 3 Οκτωβρίου 2009 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Service des Traductions du Ministère des Affaires Étrangères de la République Hellénique, Athènes

Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Service, Athens

Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπήθηκαν, αντίστοιχα, από τους Κους Κ.Ντακαλέτση και Δ.Δήμο, Δικηγόρους Ιωαννίνων. Η ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, Κα Κ.Παρασκευοπούλου και Κο Ι.Μπακόπουλο, Παρέδρους του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται ειδικότερα παραβίαση του δικαιώματός τους στην ελευθερία της έκφρασης.

4. Στις 31 Αυγούστου 2011 και 2 Δεκεμβρίου 2010, αντίστοιχα, οι προσφυγές κοινοποιήθηκαν στην Κυβέρνηση.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Οι προσφεύγοντες γεννήθηκαν το 1949 και το 1951 αντίστοιχα και κατοικούν στα Ιωάννινα.

6. Ο πρώτος προσφεύγων είναι ιδιοκτήτης και εκδότης του «Πρωινού Λόγου», μίας τοπικής εφημερίδας που εκδίδεται στην πόλη των Ιωαννίνων. Ο δεύτερος είναι ο Διευθυντής της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων της πόλης αυτής αφού υπήρξε, στο παρελθόν, Δημοτικός Σύμβουλος και Αντιδήμαρχος της πόλης αυτής.

7. Στις 21 Σεπτεμβρίου 2004, ο δεύτερος προσφεύγων δημοσίευσε στον «Πρωινό Λόγο» ένα άρθρο στο οποίο εκφραζόταν για διάφορα ζητήματα σχετικά με την πόλη και ασκούσε κριτική στη δράση του Φ.Φ., Δημάρχου της πόλης από το 1986 έως το 1994, Δημοτικού Συμβούλου και αρχηγού παράταξης από το 1982 έως σήμερα.

8. Η δημοσίευση του άρθρου αυτού έγινε στο πλαίσιο διαμάχης μεταξύ του δεύτερου προσφεύγοντα και του Φ.Φ. Η διαμάχη αυτή είχε ως αιτία την πρόταση ιδιωτικής εταιρείας να αξιοποιήσει το ακίνητο ΟΑΣΗ, ιδιοκτησία της πόλης των Ιωαννίνων. Η πρόταση αυτή είχε απορριφθεί από το δημοτικό συμβούλιο για το λόγο ότι θα τροποποιούσε τον προορισμό του ακινήτου. Ο Φ.Φ. ήταν από εκείνους που εναντιώθηκαν στο σχέδιο. Στη συνέχεια, η ίδια εταιρεία κατέθεσε νέα πρόταση, η οποία εγκρίθηκε από τον δεύτερο προσφεύγοντα με την ιδιότητά του ως Διευθυντού της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων της πόλης. Ο Φ.Φ. προσέφυγε τότε στο

Υπουργείο Πολιτισμού με αίτημα την ακύρωση της έγκρισης του δεύτερου προσφεύγοντα.

9. Το άρθρο με τίτλο «Ξενοδοχείο Ξενία και Αλτσχαϊμερ», με υπότιτλο «Να ζητήσουν συγγνώμη και ν'αποσυρθούν», περιείχε ιδίως τα ακόλουθα αποσπάσματα:

«Μόνον ως μια κακόγουστη φάρσα μπορεί να χαρακτηριστεί η αναφορά του Φ.Φ. στην επικείμενη εξέταση της υπόθεσης αξιοποίησης του ξενοδοχείου Ξενία Ιωαννίνων από το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο, αφού κατάφερε επί Δημαρχίας του, αυτό να λειτουργεί ως Μπρεζνιεφικού στυλ κολεκτίβα, που φυσικά χρεωκόπησε, όπως όλες, άλλωστε, οι Δημοτικές Επιχειρήσεις (...). Και η φάρσα αυτή δεν είναι μία από τις "παιδιάστικες" και ανώριμες φάρσες που χαρακτήρισαν την αμοραλιστική του πολιτική διαδρομή, η οποία ως γνωστόν, φρέναρε και πισωγύρισε την εξέλιξη της πόλης. Η φάρσα αυτή πάσχει από Αλτσχαϊμερ, γιατί ξεχνάει ο κ. Φ.Φ. τις προσπάθειές του για να μην χαρακτηριστεί το παρακείμενο και όμορο στο ξενοδοχείο Ξενία κτίριο (το πρώην μαιευτήριο, έργο του Μινεϊκό) ως διατηρητέο μνημείο (...), σημειώνοντας μάλιστα και μία παγκόσμια πρωτοτυπία (...). Η γεροντική άνοια που διακρίνει την πολιτική του στάση και συμπεριφορά αποδεικνύεται και απ' το ότι ξεχνάει την "ιδέα" του για την αξιοποίηση του αρχοντικού του ευεργέτη Μ. (διατηρητέο μνημείο) με την μέθοδο της αντιπαροχής !!! Ξεχνάει επίσης την επιθυμία του να χτίσει οίκο ευγηρίας στην περιοχή του Ξενία στην θέση του ΚΑΠΗ όταν αυτό είχε "καεί" από πυρκαγιά, τα αίτια της οποίας δεν γνωρίζω. Ιδέα που εγκαταλείφθηκε ύστερα απ' τη σφοδρή αντίδραση του Πολιτιστικού Συλλόγου. Το Αλτσχαϊμερ που χαρακτηρίζει τις απόψεις του τον εμποδίζει να θυμηθεί και την πρόσφατη στάση του στον χαρακτηρισμό της "ΟΑΣΗΣ" ως μνημείου, η λειτουργία εντός των ημερών της οποίας-ελπίζω-να ταρακουνήσει τη μνήμη του και να θυμηθεί τις συκοφαντικές και ρουφιανοχαφιέδικες επιστολές που έστειλε στον Υπουργό Πολιτισμού (...) για να "τιμωρήσει" την υπηρεσία που πάσχιζε για την αποκατάσταση [της ΟΑΣΗΣ].

(...)

Όσον αφορά την πρόσφατη κατάπτυστη επιστολή που έστειλαν (...) στον Πρωθυπουργό και Υπουργό Πολιτισμού, Κ.Κ (πάλι για την ΟΑΣΗ), ελπίζω να τη θυμηθούν στο Δημοτικό Συμβούλιο ή στα εγκαίνια της ΟΑΣΗΣ (..), δεδομένου ότι οι ίδιοι είχαν καταστρέψει την ΟΑΣΗ ενώ "με νύχια και με δόντια" προσπάθησαν να εμποδίσουν την επισκευή της, πιστοί στο δόγμα του "να μην γίνει τίποτα" για να μην αποκαλυφθεί η δική τους ολική αποτυχία. (...)

No Φ.092.22/6400

Και επειδή η γεροντική άνοια συνδυασμένη με το "να μην γίνει απολύτως τίποτα" συνιστούν επικίνδυνο μίγμα παρακμής και πισωδρόμησης, θέλω να θυμίσω ότι επίλεκτα στελέχη της παράταξής του πρωτοστάτησαν με "πύρινα", πλην όμως τραγελαφικά, άρθρα για να μην κατασκευασθεί το ξενοδοχείο Du Lac που ομορφαίνει και εξυπηρετεί την πόλη με το υψηλό επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών (...). Το Αλτσχάϊμερ των συμπεριφορών αυτών μπορεί ν' αποτελέσει, πιστεύω, αντικείμενο εξέτασης μόνο σε σοβαρά ιατρικά κέντρα που κρύβουν πολλά "μυστικά" όπως λ.χ. το Κέντρο Αεροπορικής Ιατρικής στο οποίο μπορεί να υπηρετήσαν, επί χούντας, Κνίτες, (...) με άγνωστα, φυσικά, ανταλλάγματα και υπηρεσίες. Και, αν επιτευχθεί η θεραπεία, τότε και μόνον μπορεί να προκύψει η ανάγκη για μια μεγάλη συγγνώμη. Γιατί τι άλλο μπορούν να μας πουν οι ολικά αποτυχημένοι (...) εκτός από συγγνώμη; (...))»

10. Στις 18 Νοεμβρίου 2004, ο Φ.Φ. κατέθεσε αγωγή κατά των προσφευγόντων ενώπιον του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων.

11. Με απόφαση της 16^{ης} Δεκεμβρίου 2005, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο έκρινε ότι το επίδικο άρθρο που συνέταξε ο δεύτερος προσφεύγων και δημοσίευσε ο πρώτος αποσκοπούσε στην δυσφήμιση και την εξύβριση του Φ.Φ., στην προσβολή της τιμής του, της υπόληψής του και, εν γένει, του προσώπου του. Σύμφωνα με το δικαστήριο, το άρθρο υπερέβη, κατά το μεγαλύτερο μέρος του, τα όρια της ελευθεροτυπίας, την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 10 της Σύμβασης διότι ο συντάκτης του δεν σεβάστηκε το πρόσωπο του Φ.Φ. και το καθήκον αληθείας.

12. Επίσης, η απόφαση διευκρίνιζε ότι οι δηλώσεις σχετικά με την χρεωκοπία του ξενοδοχείου Ξενία, κατά τη διάρκεια της θητείας του Φ.Φ., ήταν ψευδείς και ότι ο συντάκτης του άρθρου δεν μπορούσε να το αγνοεί. Ειδικότερα, το δικαστήριο παραδέχθηκε ότι παρά το γεγονός ότι οι δημοτικές επιχειρήσεις, στο σύνολό τους, ανέφεραν ζημίες το 1994, τελευταία χρονιά της θητείας του Φ.Φ., το ξενοδοχείο Ξενία είχε γνωρίσει, μεταξύ του 1986 και 1994, ζημίες και κέρδη.

13. Αφετέρου, κατά το δικαστήριο, στην φράση «η φάρσα αυτή δεν είναι μία από τις "παιδιάστικες" και ανώριμες φάρσες που χαρακτήρισαν την αμοραλιστική του πολιτική διαδρομή», η χρήση του όρου «αμοραλιστική» αποδείκνυε σαφή βούληση εξύβρισης, αμφισβήτησης της ηθικής ακεραιότητας του Φ.Φ. και περιφρόνησης εφόσον ο όρος αυτός δεν ήταν αναγκαίος για να εκφραστεί η τυχόν εναντίωση του δεύτερου προσφεύγοντα προς την πολιτική δράση του πρώτου. Η φράση «Η φάρσα αυτή πάσχει από Αλτσχάϊμερ» ήταν προδήλως εξυβριστική για τον Φ.Φ. διότι

αναφερόμενη σε πρόσωπο που κοντεύει τα εξήντα μπορούσε εύλογα να δημιουργήσει την εντύπωση στο αναγνωστικό κοινό ότι ο Φ.Φ. έπασχε πραγματικά από τη νόσο αυτή, πράγμα που θα επηρέαζε την συμπεριφορά του. Επίσης, όντας χειρουργός οφθαλμίατρος, ο Φ.Φ. είχε συνεχή επαφή με ασθενείς που τού εμπιστεύονταν την υγεία τους. Η φράση αυτή ήταν λοιπόν σαφώς υβριστική και μη αναγκαία για να εκφράσει την άποψη του δεύτερου προσφεύγοντα για την πολιτική του Φ.Φ. Το Πρωτοδικείο θεώρησε ότι ο φανερός σκοπός ήταν η προσβολή της τιμής και της υπόληψης του Φ.Φ., όπως μαρτυρούσαν ο τρόπος και το ύφος των πληροφοριών που αποδόθηκαν με τον τρόπο αυτό.

14. Η απόφαση ανέφερε, επιπλέον, ότι τα λόγια σχετικά με τη «γεροντική άνοια» που χαρακτήριζαν την πολιτική στάση και συμπεριφορά του Φ.Φ. σε συνδυασμό με σχόλια για το Αλτσαϊμερ ενίσχυαν το αίσθημα ότι αποσκοπούσαν στην εξύβριση του Φ.Φ. και ότι απέβλεπαν συστηματικά στην σύνδεση του ονόματός του με μία πάθηση, η οποία έθετε εν αμφιβόλω την πνευματική του λειτουργία, τη μνήμη του και τη συνείδησή του.

15. Σύμφωνα με την απόφαση επίσης, οι όροι «συκοφαντικές και ρουφιανοχαφιέδικες επιστολές» που απέβλεπαν στο να παρουσιάσουν τον Φ.Φ. ως χαφιέ στον πολιτικό του βίο, είχαν επίσης ως σκοπό την εξύβρισή του. Το ίδιο ίσχυε για τον ισχυρισμό κατά τον οποίο ο Φ.Φ. είχε καταστρέψει την ΟΑΣΗ, πράγμα που κατά την απόφαση ήταν ψευδές και αποσκοπούσε να σπιλώσει την υπόληψή του.

16. Τέλος, το δικαστήριο θεώρησε ότι ό,τι ειπώθηκε σχετικά με τις υποτιθέμενες υπηρεσίες του Φ.Φ. στο δικτατορικό καθεστώς αποσκοπούσαν να προσβάλλουν τον Φ.Φ. και να τον παρουσιάσουν ως συνεργάτη της χούντας. Προσέθεσε ότι ο λόγος που χρησιμοποιήθηκε και η αοριστία των κατηγοριών αποδείκνυαν ότι ο συντάκτης του άρθρου ήθελε να δυσφημίσει τον Φ.Φ. και να θέσει υπό αμφισβήτηση την ηθική του ως πολιτικού άνδρα και την υπόληψή του μέσα στην κοινωνία. Αντιθέτως, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα του Φ.Φ. σύμφωνα με το οποίο το άρθρο υπονοούσε την συμμετοχή του στην πυρκαγιά που είχε κάψει το ΚΑΠΗ.

17. Γενικότερα, το δικαστήριο τόνιζε:

«Ο [συντάκτης του άρθρου] ήταν σαφώς γνώστης της ανακρίβειας των όσων αναφέρονται στο δημοσίευμα (...), πλην όμως προέβη στη δημοσίευση αυτή με σαφή πρόθεση να προσβάλει την τιμή και την υπόληψη του εγκαλούντος. Τούτο δε προκύπτει τόσο από τον τρόπο και το

Νο Φ.092.22/6400

ύφος με τα οποία τα ανωτέρω έχουν αποδοθεί όσο και (...) από τον ισχυρισμό ότι ο εγκαλών προέβη στις ενέργειες αυτές για να μην αποκαλυφθεί η δική του ολική αποτυχία ως Δημάρχου. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι [ο δεύτερος προσφεύγων] προσπάθησε, πέραν των θεμιτών ορίων αντιπαράθεσης με τον πολιτικό του αντίπαλο, να σπλώσει το όνομά του. ...»

18. Το Πρωτοδικείο καταδίκασε in solidum τους προσφεύγοντες να καταβάλουν στον Φ.Φ. το ποσό των 15 000 ευρώ και τους απαγόρευσε να προσβάλλουν εκ νέου, με δημοσιεύματα παρόμοιου περιεχομένου, την τιμή και την υπόληψή του (απόφαση αρ.267/2005). Η απόφαση κοινοποιήθηκε στους προσφεύγοντες στις 2 Φεβρουαρίου 2006 και κατέστη αμετάκλητη εφόσον οι ενδιαφερόμενοι άφησαν να παρέλθει άπρακτη η δεκαπενθήμερη προθεσμία έφεσης.

19. Στις 7 Φεβρουαρίου και 7 Μαρτίου 2006 αντίστοιχα, οι προσφεύγοντες άσκησαν αναίρεση κατά της υπ'αριθ.267/2005 απόφασης, επικαλούμενοι, μεταξύ άλλων, παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης. Προέβαλαν πολλούς λόγους αναίρεσης, οι οποίοι αντιστοιχούσαν στις διάφορες σκέψεις της απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Υποστήριζαν ότι κάποιες λέξεις που χρησιμοποιήθηκαν στο άρθρο και θεωρήθηκαν ως υβριστικοί από το δικαστήριο, αποτελούσαν εκτίμηση και κριτική πολιτικής φύσης, έχοντας ως πραγματική βάση τον τρόπο με τον οποίο ο Δήμαρχος είχε ασκήσει εξουσία και δεν αναφέρονταν στο πρόσωπό του ή την ηθική του. Πρόσαπταν στην επίμαχη απόφαση ότι απομόνωσε τις λέξεις αυτές από το πολιτικό και εννοιολογικό τους πλαίσιο, ότι αλλοίωσε την έννοια της πολιτικής κριτικής προκειμένου να την «ποινικοποιήσει».

20. Στις 16 Φεβρουαρίου 2009, με δύο μακροσκελείς αποφάσεις είκοσι δύο σελίδων, ο Άρειος Πάγος απέρριψε τις αναίρεσεις. Αφού αναπαρήγαγε το κείμενο των βασικών σκέψεων της προσβαλλόμενης απόφασης, καταλήγει στο εξής συμπέρασμα:

«Επομένως, η πληττόμενη απόφαση δεν παραβίασε τις διατάξεις των άρθρων 14 και 25 του Συντάγματος, του άρθρου 10 της Σύμβασης και των άρθρων 361, 363 και 367 του Ποινικού Κώδικα. Κατ' ακολουθίαν, οι εκ του άρθρου 559 παρ. 1 του ΚΠολΔ λόγοι αναίρεσης είναι αβάσιμοι» (αποφάσεις αρ.345 και 346/2009).

21. Οι εν λόγω αποφάσεις καθαρογράφηκαν στις 6 Απριλίου 2009 και τέθηκαν στο αρχείο στις 13 Μαΐου 2009, οπότε και ήταν δυνατή, σύμφωνα με το από 16 Ιουνίου 2009 πιστοποιητικό του Αρείου Πάγου, η χορήγηση επικυρωμένου αντιγράφου.

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Service des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes
 Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Service, Athens

II. ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

22. Τα οικεία άρθρα του Συντάγματος ορίζουν ότι:

Άρθρο 14

«1. Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους.

2. Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.

(...)

5. Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό δημοσίευμα ή εκπομπή έχει, επίσης, δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο ασκείται το δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης. (...)»

Άρθρο 25

«1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας. (...)».

23. Τα οικεία άρθρα του Αστικού Κώδικα έχουν την εξής διατύπωση:

Άρθρο 57

«Όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον (...).

Αξίωση αποζημίωσης σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες δεν αποκλείεται.»

Άρθρο 59

«Στις περιπτώσεις των δύο προηγούμενων άρθρων το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επιπλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Η ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα, ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις.»

24. Το άρθρο 559 παρ.1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας έχει ως εξής:

«Αναίρεση επιτρέπεται μόνο αν παραβιάστηκε κανόνας του ουσιαστικού δικαίου (...), αδιάφορο αν πρόκειται για νόμο ή έθιμο, ελληνικό ή ξένο, εσωτερικού ή διεθνούς δικαίου (...).»

25. Τα οικεία άρθρα του Ποινικού Κώδικα ορίζουν:

Άρθρο 361

Εξύβριση

«1. Όποιος, εκτός από τις περιπτώσεις της δυσφήμισης (άρθρα 367 και 363), προσβάλλει την τιμή άλλου με λόγο ή με έργο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή της φυλάκισης.
(...).»

Άρθρο 362

Δυσφήμιση

«Όποιος με οποιονδήποτε τρόπο ενώπιον τρίτου ισχυρίζεται ή διαδίδει για κάποιον άλλον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψή του τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή. Η χρηματική ποινή μπορεί να επιβληθεί και μαζί με την ποινή φυλάκισης.»

Άρθρο 367

«1. Δεν αποτελούν άδικη πράξη: α) οι δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες (...)

γ) οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νόμιμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας, για τη διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή απ' άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον (...)

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΣΥΝΕΚΔΙΚΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

26. Λαμβανομένης υπόψη της ομοιότητας των προσφυγών ως προς τα πραγματικά περιστατικά και τα ζητήματα ουσίας που θέτουν, το Δικαστήριο αποφασίζει να τις συνενώσει και να τις εξετάσει από κοινού σε μία μόνο απόφαση.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΙΣΧΥΡΙΖΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 10 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

27. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι υπέστησαν αδικαιολόγητη παρέμβαση στην άσκηση του δικαιώματός τους στην ελευθερία της έκφρασης λόγω της αστικής φύσης καταδίκης τους για συκοφαντική δυσφήμιση και εξύβριση. Επικαλούνται παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης, η διατύπωση του οποίου έχει ως εξής:

«1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης. Αυτό το δικαίωμα περιλαμβάνει την ελευθερία της γνώμης, καθώς και της λήψης και μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών χωρίς παρέμβαση από δημόσια αρχή και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρο δεν κωλύει τα Κράτη από το να υποβάλλει τις επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεόρασης σε διαδικασίες αδειοδότησης.

2. Η ενάσκηση αυτών των ελευθεριών, καθώς συνεπάγεται καθήκοντα και ευθύνες, μπορεί να υπόκειται σε διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις εφόσον αυτές περιγράφονται στον νόμο και είναι αναγκαίες σε μια δημοκρατική κοινωνία για λόγους εθνικής ασφάλειας, εδαφικής ακεραιότητας ή δημόσιας ασφάλειας, για την προάσπιση της τάξεως και την πρόληψη του εγκλήματος, την προστασία της υγείας ή της ηθικής, την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων των τρίτων, για την παρεμπόδιση της κοινολόγησης εμπιστευτικών πληροφοριών ή τη διασφάλιση του κύρους και της αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.»

A. Επί του παραδεκτού

28. Η Κυβέρνηση προβάλλει την ένσταση απαραδέκτου των προσφυγών, ισχυριζόμενη ότι είναι καθυστερημένες. Ειδικότερα, δηλώνει ότι έχουν κατατεθεί πάνω από έξι

μήνες μετά την 16^η Φεβρουαρίου 2009, οπότε και ο Άρειος πάγος εξέδωσε τις υπ' αριθ.345 και 346/2009 αποφάσεις του.

29. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, κατά την πάγια νομολογία του, όταν δεν προβλέπεται στο εσωτερικό δίκαιο επίδοση της αμετάκλητης εσωτερικής απόφασης, όπως εν προκειμένω, πρέπει να ληφθεί υπόψη η ημερομηνία από την οποία οι διάδικοι μπορούν να λαμβάνουν πραγματικά γνώση του περιεχομένου της (βλέπε μεταξύ άλλων *Παπαχελάς κατά Ελλάδας* [GC], αρ.31423/96, παραγ.30, ΕΔΑΔ 1999-II). Η ημερομηνία αυτή, δε, είναι εκείνη από την οποία μπορούν να λαμβάνουν επικυρωμένο αντίγραφο της απόφασης του συγκεκριμένου ανωτάτου δικαστηρίου (*Σταυρινουδάκης κατά Ελλάδας*, αρ.26307/07, παραγ.22, 29 Οκτωβρίου 2009, και *Καρπέτας κατά Ελλάδας*, αρ.6086/10, παραγ.50, 30 Οκτωβρίου 2012).

30. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι κατά το χορηγηθέν από τον Άρειο Πάγο πιστοποιητικό, οι αποφάσεις του αριθ.345 και 346/2009 αρχειοθετήθηκαν στις 13 Μαΐου 2009, οπότε και οι προσφεύγοντες μπορούσαν να λάβουν επικυρωμένα αντίγραφα και να λάβουν γνώση του ακριβούς περιεχομένου τους. Κατ'ακολουθίαν, οι προσφυγές που υποβλήθηκαν στις 3 Οκτωβρίου 2009 δεν είναι καθυστερημένες.

31. Το Δικαστήριο διαπιστώνει επίσης ότι η αιτίαση σχετικά με το άρθρο 10 δεν είναι προδήλως αβάσιμη με την έννοια του άρθρου 35 παραγ.3 α) της Σύμβασης και ότι δεν συντρέχει άλλος λόγος απαραδέκτου. Πρέπει επομένως να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Θέσεις των διαδίκων

32. Η Κυβέρνηση λέει ότι προκειμένου να αποφανθεί επί της αναλογικότητας της παρέμβασης στην άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης κατά τη δημοσίευση άρθρου στον τύπο, το Δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη του πολλούς παράγοντες. Υπενθυμίζει τη νομολογία του Δικαστηρίου σύμφωνα με την οποία το κίνητρο του προσώπου που προβαίνει στη διάδοση πληροφοριών είναι ένας εκ των καθοριστικών παραγόντων για να εκτιμηθεί εάν η ενέργεια πρέπει ή όχι να προστατευθεί. Για παράδειγμα, πράξη η οποία γίνεται με κίνητρο προσωπική κατηγορία ή εχθρότητα ή ακόμη την προοπτική προσωπικού οφέλους, ιδίως χρηματικού κέρδους, δεν δικαιολογεί ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο προστασίας. Σημασία έχει λοιπόν να αποδειχθεί εάν το συγκεκριμένο πρόσωπο, προβαίνοντας στην επίδικη διάδοση, ενήργησε καλόπιστα.

33. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει, επίσης, ότι οι κρίσεις που διατυπώθηκαν στο άρθρο ήταν εξυβριστικές και δυσφημιστικές, πράγμα που φέρονται να τόνισαν δικαίως οι δικαστικές αρχές. Κατά τη γνώμη της Κυβέρνησης, στερούνταν επαρκούς πραγματικής βάσης και είχαν ως αιτία την προσωπική διαμάχη μεταξύ του συντάκτη του επίδικου άρθρου και του Φ.Φ. Φαίνεται να είναι κακόπιστες και να διατυπώθηκαν μέσα σε ένα πλαίσιο πικρίας και δεν μπορεί επομένως να θεωρηθεί ότι αποσκοπούσαν στην αντικειμενική ενημέρωση του κοινού. Ενώπιον μίας τέτοιου είδους αντιπαράθεσης, δεν φαίνεται να δικαιολογείται το υψηλό επίπεδο προστασίας της ελευθερίας της έκφρασης την οποία θεσπίζει το άρθρο 10. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι λόγω του υβριστικού του περιεχόμενου, το επίδικο άρθρο είχε δυσμενείς συνέπειες στην επαγγελματική ζωή, την υπόληψη και την πολιτική σταδιοδρομία του Φ.Φ. μέσα στη μικρή κοινωνία της επαρχιακής πόλης των Ιωαννίνων. Παρατηρώντας επίσης ότι οι προσφεύγοντες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο παρά μίας in solidum καταδίκης σε καταβολή εύλογου ποσού λόγω κατάχρησης της ελευθερίας έκφρασης, η Κυβέρνηση συμπεραίνει ότι λαμβανομένης υπόψη της απουσίας πραγματικής βάσης των κρίσεων του δεύτερου προσφεύγοντα, το περιθώριο εκτίμησης των αρχών έπρεπε να είναι ευρύτερο από ότι συνήθως.

34. Οι προσφεύγοντες απαντούν ιδίως ότι οι επίδικες φράσεις στις οποίες βασίστηκε η καταδίκη τους αποτελούσαν περισσότερο κρίσεις πολιτικής φύσης και όχι γεγονότα και ότι είχαν όλες μία πραγματική βάση. Ισχυρίζονται ότι οι κρίσεις αυτές δεν στόχευαν τον Φ.Φ. ως ιδιώτη αλλά ότι αναφέρονταν στην δράση του ως πολιτικού προσώπου και ότι είχαν διατυπωθεί από τον συντάκτη του άρθρου στο πλαίσιο πολιτικής αντιπαράθεσης που επιτρέπει την κριτική και την χρήση σκληρών φράσεων. Επίσης, φέρεται ότι οι επίδικες κρίσεις αναφέρονται σε ζητήματα για τα οποία ενδιαφέρονταν οι δύο προσφεύγοντες καθώς και οι καθημερινοί αναγνώστες διότι αφορούσαν στην κοινωνία της πόλης των Ιωαννίνων. Για τους προσφεύγοντες, τα ελληνικά δικαστήρια εξέτασαν την υπόθεση σε σχέση όχι με τα κριτήρια που προβλέπει το άρθρο 10 της Σύμβασης αλλά με το «ύφος» και τον «τρόπο έκφρασης» της κριτικής. Όμως το «ύφος» και ο «τρόπος έκφρασης» μίας κριτικής δεν μπορούν, σύμφωνα με τους ενδιαφερόμενους, να αποτελούν νόμιμο περιορισμό της πολιτικής κριτικής σε μία δημοκρατική κοινωνία, διαφορετικά τα δικαστήρια θα μετατρέπονταν σε «λογοκριτές», αποτρέποντας τον κόσμο να εκφράζεται ελεύθερα και να ασκεί πολιτική κριτική. Τέλος, οι προσφεύγοντες προσάπτουν στα εθνικά δικαστήρια ότι

προέβησαν σε επιλεκτική εκτίμηση ορισμένων φράσεων, τις οποίες απέκοψαν από το σώμα του επίδικου άρθρου.

2. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

α) Για την ύπαρξη παρέμβασης

35. Δεν υπάρχει διαφωνία μεταξύ των διαδίκων ως προς το ότι η αστικής φύσης καταδίκη των προσφευγόντων αποτέλεσε παρέμβαση στην άσκηση του δικαιώματός τους στην ελευθερία της έκφρασης, την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 10 παραγ.1 της Σύμβασης.

β) Για την δικαιολογία της παρέμβασης: η πρόβλεψη του νόμου και η επιδίωξη θεμιτού σκοπού

36. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η παρέμβαση αντίκειται στην Σύμβαση εάν δεν τηρεί τις προβλεπόμενες στο άρθρο 10, παραγ.2 απαιτήσεις. Πρέπει επομένως να προσδιοριστεί αν η επίμαχη παρέμβαση «προβλεπόταν από το νόμο», αν επεδίωκε έναν ή περισσότερους εκ των θεμιτών σκοπών αυτής της παραγράφου και αν ήταν «αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία» για την επιδίωξη του σκοπού ή των σκοπών αυτών (*Pedersen και Baadsgaard κατά Δανίας*, [GC], αρ.49017/99, παραγ.67, ΕΔΔΑ 2004-XI).

37. Στην παρούσα υπόθεση, δεν αμφισβητείται ότι η παρέμβαση προβλεπόταν από το νόμο. Το Δικαστήριο θεωρεί επίσης ότι η παρέμβαση επεδίωκε θεμιτό σκοπό, ήτοι την προστασία της υπόληψης ή των δικαιωμάτων τρίτων, εν προκειμένω του Φ.Φ. (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Perna κατά Ιταλίας*, [GC], αριθ. 48898/99, παραγ.42, ΕΔΔΑ 2003-V, και *Nikula κατά Φιλανδίας*, αρ.31611/96, παραγ.38, ΕΔΔΑ 2002-II). Απομένει να εξακριβωθεί εάν η εν λόγω παρέμβαση ήταν «αναγκαία σε μία δημοκρατική κοινωνία».

γ) Για την ανάγκη παρέμβασης σε μία δημοκρατική κοινωνία

ι. Γενικές αρχές

38. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο ρόλος του συνίσταται στο να αποφανθεί σε τελευταίο βαθμό επί του ζητήματος αν ένας «περιορισμός» της ελευθερίας της έκφρασης συμβιβάζεται με το άρθρο 10 της Σύμβασης. Προς τον σκοπό αυτό, εξετάζει την επίδικη παρέμβαση υπό το φως του συνόλου της υπόθεσης προκειμένου να καθορίσει αν αυτή ήταν «ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό» και αν οι λόγοι που επικαλέστηκαν οι εθνικές αρχές για να την δικαιολογήσουν φαίνονται «προσήκοντες και επαρκείς». Τούτο πράττοντας, το Δικαστήριο πρέπει να πειστεί ότι

οι εθνικές αρχές εφήρμοσαν κανόνες σύμφωνους προς τις καθιερωθείσες από το άρθρο 10 αρχές, και τούτο, επιπλέον, στηριζόμενο πάνω σε μία αποδεκτή εκτίμηση των σχετικών πραγματικών περιστατικών (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Steel και Morris κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 68416/01, § 87, CEDH 2005-II).

39. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει εξαρχής τον εξέχοντα ρόλο, αυτόν του «φύλακα», που παίζει ο Τύπος μέσα σε μία δημοκρατική κοινωνία (βλέπε, *Bladet Tromso και Stensaas κατά Νορβηγίας* [GC], αριθ. 21980/93, § 62, CEDH 1999-III). Λόγω της λειτουργίας αυτής του Τύπου, η δημοσιογραφική ελευθερία εμπεριέχει και την δυνατότητα να καταφεύγει κανείς σε μία συγκεκριμένη δόση υπερβολής, ακόμη και πρόκλησης (*Gaweda κατά Πολωνίας*, αριθ. 26229/95, § 34, CEDH 2002-II).

40. Προκειμένου περί της φύσεως εκφράσεων ικανών να βλάψουν την υπόληψη ενός ατόμου, το Δικαστήριο διακρίνει κατά παράδοση μεταξύ γεγονότων και αξιολογικών κρίσεων. Ενώ η υπόσταση των πρώτων μπορεί να αποδειχθεί, οι δεύτερες δεν προσφέρονται για απόδειξη της ακρίβειάς τους. Όταν μία δήλωση ερμηνεύεται ως αξιολογική κρίση, η αναλογικότητα της παρέμβασης μπορεί να είναι συνάρτηση της ύπαρξης μιας επαρκούς πραγματικής βάσης, διότι, ελλείψει τέτοιας βάσης, μία αξιολογική κρίση μπορεί και αυτή να αποδειχθεί υπερβολική (βλέπε, για παράδειγμα, *Morice κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 29369/10, § 126, 23 Απριλίου 2015).

41. Επιπροσθέτως, μέσα στο πλαίσιο μιας δίκης για δυσφήμιση ή εξύβριση, το Δικαστήριο οφείλει να σταθμίσει κάποιους πρόσθετους παράγοντες όταν εκτιμά την αναλογικότητα του επίμαχου μέτρου. Κατά πρώτο λόγο, σε ό,τι αφορά το αντικείμενο των επίδικων εκφράσεων, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι τα όρια της αποδεκτής κριτικής ως προς έναν πολιτικό, στον οποίο γίνεται αναφορά με την ιδιότητα αυτή, είναι ευρύτερα από εκείνα έναντι ενός απλού ιδιώτη: αντίθετα με τον δεύτερο, ο πρώτος εκτίθεται αναπόφευκτα και ενσυνείδητα σε έναν προσεκτικό έλεγχο των πράξεων και χειρονομιών του, τόσο από τους δημοσιογράφους όσο και από το σύνολο των πολιτών. Αυτός πρέπει συνεπώς να επιδεικνύει μεγαλύτερη ανοχή (*Lingens κατά Αυστρίας*, 8 Ιουλίου 1986, § 42, σειρά Α, αρ.103). Η αρχή αυτή δεν εφαρμόζεται μόνον στην περίπτωση του πολιτικού αλλά επεκτείνεται σε οποιοδήποτε πρόσωπο που μπορεί να χαρακτηριστεί ως δημόσιο πρόσωπο, δηλαδή σε οποιοδήποτε άτομο, το οποίο, με τις πράξεις του (βλέπε, προς τούτο, *Krone Verlag GmbH & Co. KG κατά Αυστρίας*, αριθ. 34315/96, § 37, 26 Φεβρουαρίου 2002, *News Verlags GmbH & Co. KG κατά Αυστρίας*, αριθ. 31457/96, § 54, ΕΔΑΔ 2000-I) ή με την ίδια την θέση του

(Verlagsgruppe News GmbH κατά Αυστρίας (αριθ. 2), αριθ. 10520/02, § 36, 14 Δεκεμβρίου 2006), υπάγεται στην δημόσια σφαίρα (βλέπε, επίσης *Von Hannover κατά Γερμανίας* (αρ.2) [GC], αρ.40660/08 και 60641/08, παραγ.110, ΕΔΑΔ 2012).

ii. Εφαρμογή των αρχών αυτών στην παρούσα υπόθεση

42. Οι διάδικοι επικέντρωσαν την επιχειρηματολογία τους στην ανάγκη της επίμαχης παρέμβασης. Το Δικαστήριο θα ασχοληθεί λοιπόν με το ζήτημα εάν η επίδικη παρέμβαση ήταν ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο θεμιτό σκοπό και αν οι λόγοι που επικαλέστηκαν τα εθνικά δικαστήρια για να την δικαιολογήσουν φαίνονται προσήκοντες και επαρκείς, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη την φύση των επίδικων εκφράσεων και το καθεστώς του αντικειμένου τους.

43. Το Δικαστήριο αναγνωρίζει εξ αρχής ότι το επίδικο άρθρο χαρακτηριζόταν από ένα επιθετικό, σαρκαστικό, καυστικό και προκλητικό ύφος (βλέπε, *mutatis mutandis, Ukrainian Media Group κατά Ουκρανίας*, αρ.72713/01, παραγ.11, 14 και 67, 29 Μαρτίου 2005). Είναι αλήθεια ότι κάποιες από τις εκφράσεις που χρησιμοποίησε ο συντάκτης είχαν προσωπικό χαρακτήρα και θα μπορούσαν, εκ πρώτης όψεως, να αποβλέπουν στην γελοιοποίηση του προσώπου του Φ.Φ. Το γεγονός αυτό, όμως, δεν δικαιολογεί από μόνο του περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης. Πράγματι, ο ρόλος των εθνικών δικαστηρίων σε μία δίκη για δυσφήμιση δεν συνίσταται στο να υποδεικνύει στον ενδιαφερόμενο το ύφος που οφείλει να χρησιμοποιεί όταν ασκεί το δικαίωμά του κριτικής, ακόμη και με δριμύ τρόπο. Τα εθνικά δικαστήρια καλούνται περισσότερο να εξετάσουν εάν το πλαίσιο της υπόθεσης, το ενδιαφέρον του κοινού και η πρόθεση του συντάκτη των επίδικων εκφράσεων δικαιολογούσαν ενδεχομένως την χρήση από αυτόν μίας δόσης πρόκλησης ή υπερβολής (βλέπε «*Η Αυγή Publishing and Press Agency S.A. & Κάρης κατά Ελλάδας*, αρ.15909/06, παραγ.33, 5 Ιουνίου 2008). Εν προκειμένω, κατά την εξέταση του περιεχομένου του επίμαχου άρθρου, τα εθνικά δικαστήρια δεν έλαβαν επαρκώς υπόψη τους τα κριτήρια που θέσπισε η νομολογία του Δικαστηρίου για την στάθμιση της προστασίας της φήμης του Φ.Φ. και της ελευθερίας έκφρασης των προσφευγόντων.

44. Ειδικότερα, τα αρμόδια δικαστήρια δεν έκαναν διάκριση μεταξύ «πραγματικών περιστατικών» και «αξιολογικών κρίσεων». Περιορίστηκαν στο να αναζητήσουν εάν οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν στο επίμαχο άρθρο ήταν ικανοί να θίξουν την προσωπικότητα και την υπόληψη του προσφεύγοντα. Επίσης, προκειμένου να

αξιολογήσουν την πρόθεση των προσφευγόντων, δεν τοποθέτησαν τις επίδικες εκφράσεις μέσα στο γενικό πλαίσιο της υπόθεσης. Αυτό ισχύει για την φράση «πράγμα που οδήγησε φυσικά στην χρεωκοπία του»: έξω από το πλαίσió της, θα μπορούσε να σημαίνει ότι η συγκεκριμένη επιχείρηση είχε χρεωκοπήσει κατά τη διάρκεια της θητείας του Φ.Φ. Ωστόσο, τα αρμόδια δικαστήρια δεν έλαβαν επαρκώς υπόψη τους την συνέχεια της φράσης που είχε ως εξής «όπως άλλωστε όλες οι δημοτικές επιχειρήσεις». Διαπιστώνοντας ότι οι υπόλοιπες δημοτικές επιχειρήσεις είχαν πράγματι αναφέρει ζημιές κατά την τελευταία χρονιά της θητείας του Φ.Φ. (βλέπε παράγραφο 12 ανωτέρω) και ότι το επίμαχο άρθρο αφορούσε γενικώς τη διαχείριση από τον Φ.Φ. ακινήτων που ανήκαν στην πόλη των Ιωαννίνων, η γνώμη του Δικαστηρίου είναι ότι τα εθνικά δικαστήρια όφειλαν να είχαν τοποθετήσει την επίδικη φράση στο πλαίσió της. Στην περίπτωση αυτή, αυτή πρέπει μάλλον να εννοηθεί ως πολιτική κριτική της διαχείρισης των δημοτικών υποθέσεων από τον Φ.Φ.

45. Κατά δεύτερο λόγο, τα εθνικά δικαστήρια παραγνώρισαν το γεγονός ότι τα εμπλεκόμενα στην υπόθεση πρόσωπα ενεργούσαν μέσα σε ένα δημόσιο πλαίσιο και ότι το επίδικο άρθρο συνέβαλε σε συζήτηση δημοσίου ενδιαφέροντος. Ειδικότερα, το επίδικο κείμενο είχε ως αιτία την διαφορά μεταξύ του δεύτερου προσφεύγοντα και του Φ.Φ. Ο δεύτερος προσφεύγων ήταν ο Διευθυντής της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων του Δήμου Ιωαννίνων. Κατά το παρελθόν, είχε υπηρετήσει επίσης ως δημοτικός σύμβουλος και ως αναπληρωτής Δήμαρχος της πόλης αυτής. Όσο για τον Φ.Φ., ήταν πρώην Δήμαρχος και δημοτικός σύμβουλος την εποχή των γεγονότων. Το αντικείμενο του άρθρου αναφερόταν στον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να αξιοποιηθεί καλύτερα ένα ακίνητο που ανήκε στην πόλη των Ιωαννίνων και, εν γένει, στην πολιτική δράση του Φ.Φ. με αφορμή έργα αναπαλαίωσης ορισμένων μνημείων της πόλης. Το επίδικο άρθρο εντασσόταν επομένως κυρίως στο πλαίσιο συζήτησης δημοσίου ενδιαφέροντος σχετικά με ένα δημοσίου συμφέροντος ζήτημα (βλέπε *Von Hannover* (αρ.2), παραπάνω, παραγ.109). Επιπρόσθετα, αναφερόταν στο προαναφερόμενο πρόσωπο αποκλειστικά και μόνο με την ιδιότητά του ως αιρετού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Επομένως, με την ιδιότητά του ως πολιτικού προσώπου, ο Φ.Φ. έπρεπε να περιμένει ότι οι πράξεις του θα υποβάλλονταν εκ μέρους του τοπικού Τύπου σε μία ενδελεχή εξέταση που θα μπορούσε να αγγίζει και την αυστηρή κριτική. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει προς τούτο ότι η πολιτική λαιμορρία περνάει συχνά σε προσωπικό επίπεδο: πρόκειται εδώ για τους κινδύνους του πολιτικού παιχνιδιού και

της ελεύθερης ανταλλαγής ιδεών, εγγυήσεων μίας δημοκρατικής κοινωνίας (*Lopes Gomes da Silva κατά Πορτογαλίας*, αρ.37698/97, παραγ.34, ΕΔΑΔ 2000-Χ). Κατά συνέπεια, εν προκειμένω, οι εκφράσεις που χρησιμοποίησε ο δεύτερος προσφεύγων δεν πρέπει να θεωρηθούν άσκοπες προσβολές εφόσον σχετίζονταν με την κατάσταση που σχολίαζε ο ενδιαφερόμενος.

46. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο εκτιμά ότι, ενώ περιείχε βεβαίως μία δόση πρόκλησης, το επίδικο άρθρο, αν το εξετάσει κανείς μέσα στα συμφραζόμενά του, δεν θα έπρεπε να ερμηνευθεί ως προσωπική επίθεση κατά του Φ.Φ. και ότι οι χρησιμοποιούμενες εκφράσεις σχετίζονταν στενά με τη διαχείριση από τον Δήμο ορισμένων υποθέσεων της πόλης των Ιωαννίνων.

δ) Συμπέρασμα

47. Σχετικά με τα προηγούμενα, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι εθνικές αρχές δεν έδωσαν προσήκοντες και επαρκείς λόγους για να δικαιολογήσουν την αστικής φύσης καταδίκη των προσφευγόντων να καταβάλουν αποζημίωση στον Φ.Φ. λόγω εξύβρισης και δυσφήμισης και ότι η καταδίκη αυτή δεν αντιστοιχούσε σε «επιτακτική κοινωνική ανάγκη».

48. Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης.

ΙΙΙ. ΕΠΙ ΤΗΣ ΙΣΧΥΡΙΖΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 ΠΑΡΑΓ.1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

49. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ακόμα για παραβίαση του δικαιώματός τους σε δίκαιη δίκη λόγω έλλειψης αιτιολόγησης των υπ' αριθ.345 και 346/2009 αποφάσεων του Αρείου Πάγου. Ισχυρίζονται ότι η συνολική απόρριψη όλων των λόγων αναίρεσης με αναφορά στον αριθμό τους μόνο και χωρίς το Ανώτατο Δικαστήριο να έχει πάρει θέση για τον καθένα ερμηνεύεται ως ολική παράλειψη εξέτασης των συγκεκριμένων λόγων αναίρεσης. Επικαλούνται σχετικά το άρθρο 6 παραγ.1 της Σύμβασης, το οικείο εν προκειμένω τμήμα του οποίου ορίζει:

«Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα σε δίκαιη (...) δικαστική ακρόαση (...) από (...) δικαστήριο (...) το οποίο θα αποφασίσει (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών του αστικής φύσεως (...)»

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Service des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes
Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Service, Athens

Επί του παραδεκτού

50. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι η απόφαση του Πρωτοδικείου ήταν πλήρως αιτιολογημένη. Αναφέρει ότι ο Άρειος Πάγος εξέτασε τους λόγους αναίρεσης αναλύοντάς τους στο πλαίσιο της εξέτασης της προσβαλλόμενης απόφασης και αναφέροντας τα σχετικότερα αποσπάσματα, τα οποία αποδείκνυαν, κατά τη γνώμη του, ότι δεν υπήρξε καμία παραβίαση ουσιαστικού κανόνα δικαίου που να μπορεί να δικαιολογήσει την εφαρμογή εν προκειμένω του άρθρου 559 παραγ.1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Η Κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι θα ήταν επιθυμητή μία πιο ανεπτυγμένη αιτιολογία από τον Άρειο Πάγο. Ταυτόχρονα, η παραπομπή από το ανώτατο δικαστήριο στο σκεπτικό του δικαστηρίου της ουσίας σημαίνει περισσότερο έγκριση των αιτιολογικών σκέψεων του δικαστηρίου, η ορθότητα των οποίων συνεπάγεται το αβάσιμο των λόγων αναίρεσης.

51. Οι προσφεύγοντες απαντούν ότι με την απόφασή του αυτή, ο Άρειος Πάγος κατέστησε το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο απατηλό και εικονικό. Τονίζουν ότι οι λόγοι τους αναίρεσης δεν αναφέρονταν στην εκτίμηση των αποδείξεων ή στην απόδειξη των πραγματικών περιστατικών αλλά αμφισβητούσαν την συμφωνία του σκεπτικού της προσβαλλόμενης απόφασης προς τις απαιτήσεις του άρθρου 10.

52. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη που κατοχυρώνει το άρθρο 6 παραγ.1 της Σύμβασης περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, το δικαίωμα των διαδίκων να παρουσιάσουν τις παρατηρήσεις που εκτιμούν προσήκουσες για την υπόθεσή τους. Εφόσον η Σύμβαση δεν αποβλέπει στην κατοχύρωση θεωρητικών ή απατηλών δικαιωμάτων αλλά συγκεκριμένων και ουσιαστικών δικαιωμάτων (*Artico κατά Ιταλίας*, 13 Μαΐου 1980, παραγ.33, σειρά Α αρ.37), το δικαίωμα αυτό μπορεί να θεωρηθεί ουσιαστικό μόνον αν οι παρατηρήσεις αυτές «ακουστούν» πραγματικά, δηλαδή εξεταστούν δεόντως από το δικαστήριο που έχει επιληφθεί της υπόθεσης. Με άλλα λόγια, το άρθρο 6 προϋποθέτει ιδίως για το «δικαστήριο» την υποχρέωση ουσιαστικής εξέτασης των λόγων, επιχειρημάτων και αποδεικτικών μέσων των διαδίκων, εκτός από την εκτίμηση της καταλληλότητάς τους (*Perez κατά Γαλλίας* [GC], αρ.47287/99, παραγ.80, ΕΔΑΔ 2004-I).

53. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει στην συνέχεια ότι εάν το άρθρο 6 παραγ.1 υποχρεώνει τα δικαστήρια να αιτιολογούν τις αποφάσεις τους, δεν μπορεί ωστόσο να ερμηνευθεί ως να απαιτεί αναλυτική απάντηση σε κάθε επιχείρημα (*Van de Hurk κατά Κάτω-Χωρών*, 19 Απριλίου 1994, παραγ.61, σειρά Α αρ.288). Η έκταση του δικαιώματος

αυτού μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την φύση της απόφασης. Πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη ιδίως η ποικιλία των επιχειρημάτων που μπορεί ο διάδικος να προβάλει δικαστικώς και οι διαφορές στα συμβαλλόμενα Κράτη αναφορικά με τις έννομες διατάξεις, τα έθιμα, την θεωρία, την παρουσίαση και την σύνταξη των αποφάσεων. Για το λόγο αυτό, το ερώτημα εάν ένα δικαστήριο δεν συμμορφώθηκε στην υποχρέωσή του να αιτιολογήσει την απόφασή του κατά το άρθρο 6 της Σύμβασης δεν μπορεί να ερμηνευθεί παρά μόνο υπό το φως των συνθηκών της προκειμένης περίπτωσης (*Gorou κατά Ελλάδας* (αρ.2) [GC], αρ.12686/03, παραγ.37, 20 Μαρτίου 2009).

54. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο σημειώνει ότι αφού υιοθέτησε τις αιτιολογικές σκέψεις της απόφασης του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, ο Άρειος Πάγος την επικύρωσε θεωρώντας ότι δεν είχε παραβιάσει τις διατάξεις των άρθρων 14 και 25 του Συντάγματος, του άρθρου 10 της Σύμβασης και των άρθρων 361, 362, 363 και 367 του Ποινικού Κώδικα, και ότι οι εκ του άρθρου 559 παραγ.1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας λόγοι αναίρεσης στερούνταν βάσης. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι λόγοι αναίρεσης που προέβησαν οι προσφεύγοντες αναφέρονταν στις σκέψεις του Πρωτοδικείου βάσει των οποίων το εν λόγω δικαστήριο είχε κρίνει ότι οι επίδικες εκφράσεις ήταν υβριστικές και δυσφημιστικές για τον Φ.Φ. Κάνοντας λοιπόν αναφορά στις εφαρμοστέες στην προκειμένη περίπτωση ουσιαστικές διατάξεις, σε συνδυασμό με το άρθρο 559 παραγ.1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, το πολιτικό ανώτατο δικαστήριο ενέκρινε σιωπηρά την ερμηνεία των εν λόγω ρητρών από το Πρωτοδικείο. Υιοθέτησε με τον τρόπο αυτό τα συμπεράσματα του εν λόγω δικαστηρίου και επιβεβαίωσε ότι ο τρόπος με τον οποίο το κατώτερο δικαστήριο επέλυσε τη διαφορά δεν αντίκειται στα άρθρα 14 του Συντάγματος και 10 της Σύμβασης (βλέπε, προς τούτο, *Helle κατά Φινλανδίας*, 19 Δεκεμβρίου 1997, παραγ.59-60, Recueil 1997-VIII).

55. Υπό το φως των παραπάνω, το Δικαστήριο θεωρεί ότι, υπό τις συνθήκες της προκειμένης περίπτωσης, συμπεραίνοντας, αφού αναπαρήγαγε τα οικεία τμήματα του κειμένου της προσβαλλόμενης απόφασης, ότι το Πρωτοδικείο δεν είχε παραβιάσει τις εφαρμοστέες ουσιαστικές διατάξεις, ο Άρειος Πάγος αιτιολόγησε επαρκώς την απόρριψη της επίμαχης προσφυγής. Κατ'ακολουθίαν, η αιτίαση αυτή είναι προδήλως αβάσιμη και πρέπει να απορριφθεί κατ'εφαρμογή του άρθρου 35 παραγ.3 α) και 4 της Σύμβασης.

IV. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

56. Κατά το άρθρο 41 της Σύμβασης,

« Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Βλάβη

57. Ο πρώτος προσφεύγων αξιώνει 9 069,50 ευρώ και ο δεύτερος 9 000 ευρώ για υλική βλάβη. Τα ποσά αυτά αντιστοιχούν στην αποζημίωση που αποφάσισε το Πρωτοδικείο, στην οποία προστίθεται η δικαστική δαπάνη του μηνυτή σε πρώτο βαθμό. Ζητούν επίσης ο καθένας 1 200 ευρώ για δικαστική δαπάνη για τη διαδικασία ενώπιον του Αρείου Πάγου. Ως προς την ηθική βλάβη, ο κάθε προσφεύγων ζητά 15 000 ευρώ.

58. Η γνώμη της Κυβέρνησης είναι ότι η πιθανή διαπίστωση παραβίασης θα αποτελούσε επαρκή δίκαιη ικανοποίηση. Υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες δεν δικαιούνται καμία αποζημίωση για υλική και ηθική βλάβη διότι αποτέλεσαν αντικείμενο τιμωρίας όχι ποινικής αλλά αστικής, η οποία ήταν, κατά την Κυβέρνηση, ανάλογη με την φύση της παράβασης για την οποία καταδικάστηκαν οι ενδιαφερόμενοι.

59. Σε ό,τι αφορά στην υλική βλάβη, το Δικαστήριο θεωρεί ότι υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της παραβίασης που διαπιστώθηκε στην παρούσα υπόθεση και της χρηματικής κύρωσης και της δικαστικής δαπάνης του μηνυτή που καταδικάστηκαν οι προσφεύγοντες να καταβάλλουν (βλέπε, *Λιοναράκης κατά Ελλάδας*, αρ.1131/05, παραγ.59, 5 Ιουλίου 2007). Αντιθέτως, εκτιμά ότι η διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 10 της Σύμβασης αποτελεί από μόνη της μία επαρκώς δίκαιη ικανοποίηση για κάθε ηθική βλάβη που τυχόν υπέστησαν οι ενδιαφερόμενοι (*Thoma κατά Λουξεμβούργου*, αρ.38432/97, παραγ.74, ΕΔΔΑ 2001-III).

60. Υπό το φως των παραπάνω, το Δικαστήριο επιδικάζει στους ενδιαφερόμενους τα αιτούμενα ποσά, δηλαδή 10 269,50 ευρώ στον πρώτο προσφεύγοντα και 10 200 ευρώ στον δεύτερο προσφεύγοντα για υλική βλάβη, καθώς και κάθε ποσό που τυχόν οφείλεται για φόρο.

Β. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

61. Εφόσον οι προσφεύγοντες δεν προβάλλουν αξιώσεις σχετικά με έξοδα και δικαστική δαπάνη, το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν πρέπει να χορηγήσει κανένα ποσό για το λόγο αυτό.

Γ. ΤΟΚΟΙ ΥΠΕΡΗΜΕΡΙΑΣ

Το Δικαστήριο κρίνει σκόπιμο να υπολογισθούν οι τόκοι υπερημερίας επί του επιτοκίου διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. Αποφασίζει να συνεκδικάσει τις προσφυγές,
2. Κηρύσσει τις προσφυγές παραδεκτές ως προς την αιτίαση σχετικά με το άρθρο 10 της Σύμβασης και απαράδεκτες ως προς τις υπόλοιπες αιτιάσεις,
3. Αποφαίνεται ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 της Σύμβασης,
4. Ορίζει ότι η διαπίστωση παραβίασης χορηγεί από μόνη της επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για κάθε ηθική βλάβη που τυχόν υπέστησαν οι προσφεύγοντες,
5. Αποφαίνεται
  - α) ότι το καθ' ου οι προσφυγές Κράτος πρέπει να καταβάλλει, μέσα σε τρεις μήνες, 10 269,50 ΕΥΡΩ (δέκα χιλιάδες διακόσια εξήντα εννέα ευρώ και πενήντα λεπτά) στον πρώτο προσφεύγοντα και 10 200 ΕΥΡΩ (δέκα χιλιάδες διακόσια ευρώ) στον δεύτερο προσφεύγοντα, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται για φόρους, για υλική βλάβη,
  - β) ότι από την εκπνοή της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα αυξάνονται με απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες,
6. Απορρίπτει το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης για τα περαιτέρω.

Συντάχθηκε στα γαλλικά και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 22 Σεπτεμβρίου 2015, κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 παραγρ.2 και 3 του Κανονισμού.

(υπογραφή)

André Wampach

Ο Αναπληρωτής Γραμματέας

(υπογραφή)

Andras Sajo

Ο Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση του συνημμένου πρωτοτύπου σε γαλλική γλώσσα.
Η Μεταφράστρια: Χρ.Παπαζαρκάδα

Μεταφραστική Υπηρεσία Υπουργείου Εξωτερικών, Αθήνα

Service des Traductions du Ministère des Affaires Etrangères de la République Hellénique, Athènes
Hellenic Republic, Ministry of Foreign Affairs, Translation Service, Athens